

[10, с.42]. Тобто, у співвідношенні «індивідуальне благо – колективне благо», «індивідуальні інтереси – колективні інтереси» повинні домінувати колективні переваги.

В процесі формування спільної мети, в певній економічній системі можуть виникати конфліктні ситуації, які в значній мірі обумовлені неспівпадінням інтересів окремих членів групи. Але ці неспівпадіння повинні бути не дезінтегруючими, тобто не йти повністю в розріз з інтересами групи в цілому.

Взагалі, конфліктні ситуації в процесі формування та діяльності певної інтегрованої структури в значній мірі обумовлені умовами конкуренції. А конкуренція суттєво залежить від впливовості окремих членів групи. Практично від реалізації фактору впливовості залежить і напрямок розвитку будь-якої економічної системи: чи піде вона по шляху створення певної монопольної структури, або ж піде по шляху інтеграції окремих її членів.

На нашу думку, будь-яка інтегрована економічна система може знаходитись в стані динамічної рівноваги. Для цього потрібно:

- підтримувати види діяльності, які вже існують і за рахунок об'єднання різносторонніх здатностей (можливостей) окремих елементів системи створювати нові можливості для бізнесу;
- своєчасно реагувати на вплив зовнішнього (по відношенню до неї) середовища;
- правильно використовувати власні сильні сторони й приймати до уваги обмеженість власних ресурсів з точки зору їх впливу на максималізацію фінансових результатів;
- завжди приймати до уваги, що всі члени групи (підсистеми) однаково важливі для успішної діяльності і досягнення позитивного фінансового результату системою в цілому.

Література

1. Василенко В.Н. Контроль и концентрация хозяйственных структур: монография / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований / В.Н. Василенко, А.В. Шептий. – Донецк: ООО «Юго-Восток ЛТД», 2005. – 161с.
2. Економічна теорія: Політекономія. підруч./ за ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання-Прес. – 2006. – 615 с.
3. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект). / Наукова монографія/ - К., Видавництво «Світ знань», 2002. - 528 с.
4. Маркс К., Энгельс Ф. соч., т. 40, 21.
5. Нестерчук Ю.О. Інтеграційні процеси в агропромисловому виробництві / Ю.О.Нестерчук.- Умань: Видавець «Сочинський», 2009. – 372 с.
6. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р.Дяківа. – К.: Міжнародна економічна фундація, 2002. – 706 с. Інтернет-голосарій (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://glossar.ru>.
7. Сліпушко О.М. політичний і фінансово-економічний словник / О.М. Сліпушко. – К.: Видавництво «Криниця», 1999. – 390 с.
8. Скорнянська І. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку / І.Скорнянська. – Львів ІРД НАН України, 2009. - 392 с.
9. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем: (Синергетика и теория социальной самоорганизации). Серия: «Мир культуры, истории, философии» / СПб.: Издательство «Лань», 1999. – 480 с.
10. Олсон Менкур. Логіка суспільної дії. Суспільні блага і теорія груп / Переклад з англійської, післямова Сергія Слухая. – Київ: Лібра, 2004. – 272 с.

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ КОНТРОЛІНГУ: ІСТОРИЧНИЙ ТА СУЧАСНИЙ АСПЕКТИ

Сутність, принципи та сфера використання контролінгу останнім часом привертають увагу багатьох вчених і тим самим свідчать про те, що контролінг є досить новим явищем в економічній науці. Контролінг виник на стику економіки, фінансів, аналізу, планування, управління і являє собою комплексний процес, що забезпечує координацію та інтеграцію діяльності підприємства для досягнення оперативних та стратегічних цілей. Під контролінгом слід розуміти концепцію ефективного управління підприємством з метою забезпечення отримання прибутку та зниження витрат. В розвиток еволюції контролінгу відображено у працях зарубіжних вчених – М.Калверта, С.Фінкельштейна, Т. Коупленда, Дж. Стонхауса, М. Мескона, А. Томпсона, М.Портера, М.Блауга, Б.Хьюстона, Р.Манна, Е.Майера, Дж. Майка, Х.Й.Фольмута, Д.Хана, Д.Майлза, А. Дайле,

К. Хомбурга, Х. Й.Фольмута та багатьох інших. Значну увагу розвитку контролінгу як теоретичної концепції приділяли німецькі вчені-економісти Jackson J.H., Heinen E., Küpper H.-U, Reichmann T., Heigl A., Serfling K., Hahn D., Horvath P., Weber J., Koontz H., O'Donnel C та інші.

Для формування та розвитку теоретичних положень контролінгу як науки вагомий внесок зробили російські дослідники – О. Кармінський, С. Фалько, О. Примак, С. Данілочкіна, М. Оленев, О. Потоцька, Ф. Пісчанов, Д. Попов та ін. В Україні питаннями контролінгу займалися І.Бланк, В. Геєць, В. Савчук, В. Сопко, М. Чумаченко, О. Терещенко, Н. Чухрай, С. Козьменко, С. Петренко, М. Пушкар, Л. Сухарева та ін.

Слово контролінг від англійської «to control», яке має різні семантичні значення, з економічної точки зору це управління та спостереження [6, 7]. З французької «contre-roler» дослівно перекладається як «протилежа роль», тобто «second opinion» (інша думка), тому поняття «контролінг» можна розглядати як партнерство з дискусійних питань. Саме термін контролінг прийнятий у Німеччині, почав використовуватись у пострадянському просторі паралельно з терміном управлінський облік, оскільки термінологія є досить новою і немає єдиної думки науковців з цього приводу.

Взагалі в англійських країнах поняття контролінг майже не використовується більшого розповсюдження набув термін управлінський облік (managerial accounting, management accounting), але працівник, який веде операції управлінського обліку вважаються контролерами (controller) [1].

Слід також зауважити, що в літературних джерелах трактування понять: «управлінський облік» (managerial accounting, management accounting -англ.), «виробничий облік» (Betriebsabrechnung - нем.), «контролінг» (controlling - нем., англ.) не є однозначним і автори та перекладачі з одного боку дотримуються позиції щодо складних взаємозв'язків між ними в системі управління, а інші намагаються довести рівнозначність цих понять [17].

Ми вважаємо, що не можна так поляризувати ці поняття, оскільки в різних виробничих та управлінських ситуаціях, а також при врахуванні особливостей діяльності як окремого підприємства так і економіки в цілому при практичному використанні, ці поняття можуть доповнювати одне одного і забезпечувати можливість побудови контролінгу як дієвої системи управління підприємством. Слід також враховувати національні особливості економічного розвитку при формуванні та використанні контролінгової термінології.

Витоки контролінгу знаходять своє місце в сфері державного управління при дворі англійського короля вже у XV столітті була введена посада «Countrollour». Головними завданнями контролера тих часів було документування та контроль за грошовими та товарними потоками. Використання поняття «контролінг» в сучасному значення, тобто в сфері управління та економіки почало лише в кінці XIX століття у США.

У XV столітті в США законодавчо сформовано відомство "Controler, Auditor", головними завданнями якого було управління державним господарством та контроль за використанням коштів.

В 1778 році у Великобританії була введена посада «Controllour». Таким чином була спроба керівництва держави за допомогою контролінгу вирішити питання управління.

Більш широкого розповсюдження цей термін набув у Сполучених Штатах Америки лише на початку XX століття (20-ті роки). Першочерговими завданнями контролерів було виконання фінансово-економічних питань та проведення ревізій. Обов'язки контролерів впливали з особливостей правового корпоративного законодавства, згідно з яким на Раду директорів корпорації покладалась не тільки функція управління, але й контролю. Виходячи з цього, для підтримки та забезпечення ефективної діяльності керівних органів і було введено посаду контролера.

Розвиток американської економіки наприкінці 19-го початку 20-го століття спричинив значний інтерес до покращення методів управління підприємствами, що і сприяло появі поняття контролінг в економічній літературі. Підприємства пов'язували використання цього терміну з можливістю науково обґрунтованих та адекватних методів управління, обліку та контролю. З іншого боку державні органи посилювали зацікавленість щодо розширення кола задач обліку та контролю. В результаті у 1880 році в залізничній компанії Atchison, Topeka and Santa Fe Railraid була введена посада контролера, а у 1892 року в компанії General Electric. Крім того ускладнення кола завдань обліку призвели до формування служби контролінгу для забезпечення їх виконання. В результаті контролінг почали використовувати для вирішення питань, пов'язаних з управлінням фінансами та основним капіталом підприємства [10].

На початку введення посади контролера вони займались фінансовими питаннями та проведенням ревізій. Введення посади контролера в Америці пов'язано з тим що був відсутній специфічний орган управління фінансово-економічними питаннями. Згідно з американським корпоративним законодавством передбачалось на підприємстві тільки два органи управління –

загальні збори та рада директорів, а діяльність підприємства потребує постійного проведення фінансових операцій та прийняття управлінських рішень.

Разом з тим до початку 30-х років ХХ-століття контролер не був розповсюдженою посадою на підприємстві. Криза 1929 року змінила ситуацію на користь використання елементів контролінгу в управлінні підприємством. У 1931 році був організований Інститут Контролерів Америки під впливом кризових явищ в економіці, що сприяло розвитку контролінгу та підвищенню професіоналізму контролерів. Розвиток контролінгу сприяв формуванню відповідного професійного і наукового середовища. У 1934 році був започаткований журнал «The Controller», який існує і до теперішнього часу під назвою «The Financial Executive». Починаючи з 1944 року сформовано науково-дослідний інститут «Controllershship Foundation», який продовжує свою роботу сьогодні під назвою Financial Executives Research Foundation[10].

В значній мірі розвиток контролінгу та його практичне використання в США можна пов'язати зі світовою економічною кризою 1929 року, оскільки за тих часів необхідно було усвідомити, що вижити можливо лише за умов ефективного внутрішньофірмового обліку та планування.

Відбувається еволюція поглядів на контролінг з огляду не тільки на поточні операції і діяльність, а й на перспективу розвитку підприємства. Контролер мав не тільки займатися питаннями обліку, але й планування, як необхідної умови забезпечення перспективного розвитку, в результаті змінюється роль і місце контролера в структурі та ієрархії управління підприємством.

Значну увагу розвитку контролінгу як теоретичної концепції приділяли німецькі вчені-економісти. В 30-40-х роках ХХ-го століття Німеччина розвивається достатньо стабільно, тому практичного використання контролінг не набув. Розвиток контролінгу в Німеччині припадає на 60-80-ті роки минулого століття, цьому сприяла поява, а потім і введення принципово нової системи управління підприємством за центрами відповідальності [6,7].

У зв'язку з цим можна виділити два етапи практичного використання контролінгу в діяльності німецьких підприємств:

I етап(1965 р.) пов'язаний з формуванням на великих підприємствах уособлених центрів прибутку з веденням відповідного обліку. В результаті виникла необхідність в координації діяльності підприємства за допомогою інструментів контролінгу.

II етап (1980р.) пов'язаний з періодом неплатоспроможності багатьох підприємств, що у свою чергу спонукало керівництво підприємства більше уваги приділяти якості інструментарію планування і управління, що без використання контролінгу було б неможливим. Це обумовило необхідність покращення інструментарію контролінгу із залученням спеціалістів, які б змогли критично підійти до дій керівництва підприємства.

Підвищення попиту на контролінгові послуги сприяло формуванню «Інституту контролерів з питань планування та обліку» для забезпечення підготовки високоякісних спеціалістів, "Академія контролерів" (1971 р.), "Союз контролерів" (1975 р.). Академія контролерів з початку створення проводить семінари по підвищенню рівня підготовки та освіченості контролерів. Починаючи з 1989 г. в Німеччині видається журнал "Controller" [10].

Враховуючи вище наведену інформацію можна погодитись з наведеними в літературних джерелах [6, 7] основними відмінностями американської та німецької моделей контролінгу.

Таблиця 1

Основні відмінності в складових американської та німецької моделей контролінгу

Американська модель	Німецька модель
Контролінг	Контролінг
Планування	Планування
Інформаційний менеджмент та звітність	Інформаційний менеджмент та звітність
Спеціальні економічні задачі	Спеціальні економічні задачі
Внутрішній облік	Внутрішній облік
Фінансова бухгалтерія	
Податки і страхування	
Інформаційні технології	
Внутрішня ревізія	

В більшості економічно розвинутих країн до концепції контролінгу включають досить багато схожих складових, але слід відмітити, що американський підхід відрізняє прагматизм, а німецький – тенденція академізації контролінгу, яка сприяє формуванню цілісного теоретичного підґрунтя, а потім на цій основі практичного використання.

Термін контролінг активно використовується в зарубіжній практиці не так давно (друга половина ХХ століття) є предметом обговорень науковців і практиків щодо його визначення та сутності. Дискусійним є питання щодо змісту контролінгу, це пов'язано в першу чергу з тим, що формування контролінгу здійснювалось за двома напрямками практичним використанням (американська трактовка) та теоретичним обґрунтуванням (німецька трактовка).

В Америці контролінг сформувався в 50-х роках ХХ століття на практичних засадах і виконував задачі управлінського обліку. Зацікавленість контролінгом німецьких дослідників привела до формування фундаментального теоретичного підґрунтя контролінгу, що сприяло більш глибокому його розумінню і цілеспрямованому використанню.

В країнах СНД, в тому числі Росії, Україні, зацікавленість використання елементів контролінгу в управлінні підприємством почала проявлятися у 90-х роках ХХ - століття. Слід відмітити, що одними з перших почали використовувати контролінг банківські установи та великі підприємства як такі, що мали досить складну на динамічну структуру управління.

На думку вчених країн СНД та України при формуванні системи контролінгу на вітчизняних підприємствах перевага віддається «німецькому» підходу. Ми вважаємо, що така позиція є досить правильною з тих міркувань, що вітчизняна теорія і практика все ж таки тяжіє до європейських підходів ніж американських. Разом з тим концепцію контролінгу, що використовують німецькі підприємства, не можна в точності перенести на українські підприємства, оскільки необхідно враховувати особливості економічного розвитку. Останнім часом спостерігається значна зацікавленість керівників вітчизняних підприємств до формування системи контролінгу як необхідної складової управління і забезпечення ефективної діяльності, але єдиної думки з цього приводу поки що не має.

Можна вважати, що концепція контролінгу та його сутність є на сучасному етапі мало вивченими, тому існують різні точки зору з цього приводу. На початку використання (англо-американський підхід) контролінг виконував задачі обліку, що наближало його розуміння до управлінського обліку, в більшості випадків до завдань контролінгу відносили задоволення потреб внутрішніх користувачів інформації.

Американська концепція контролінгу, що сформувалась наприкінці ХХ столітті (80-ті роки) змінила зміст контролінгу [8], наповнивши його економічною складовою з метою оптимального використання ресурсів, причому перевага надавалась управлінському обліку.

Сучасна американська концепція контролінгу визначає управлінський облік (management accounting), як одну з його складовим на рівні з плануванням, підготовкою звітності для зовнішніх користувачів та забезпеченням достовірності даних. Інститутом управлінських бухгалтерів США (ІМА) розроблено Положення по управлінському обліку (SMA), в якому відмічається, що контролінг має забезпечити цілісну фінансову інформацію щодо діяльності підприємства та його ресурсів; моніторинг та вимір ефективності та ініціативи будь-яких коригуючи дій, необхідних для забезпечення максимально ефективної діяльності [10].

Найбільший внесок в розвиток теоретичних аспектів контролінгу зробили німецькі вчені. Етап теоретичного осмислення поняття контролінгу супроводжувався дискусіями, які не припиняються і сьогодні. Аналіз літературних джерел щодо сутності контролінгу та формування його як концепції управління підприємства дає підстави для висновку, що контролінг це система, яка може бути орієнтованою на:

- систему обліку (Jackson J.H., Heinen E., Küpper H.-U.)
- інформаційну систему (Reichmann T., Heigl A., Serfling K.,)
- систему управління (Hahn D., Horvath P., Weber J., Koontz H., O'Donnel C.)
- практичне використання (Deyle A., Mayer E.).

Ми дотримуємось думки, що кожен дослідник пропонуючи власний підхід у формування концепції контролінгу на підприємстві має рацію, але сучасний рівень економічного розвитку вимагає комплексного підходу до процесів, які відбуваються на підприємстві. Враховуючи цей факт не можна віддавати перевагу тому чи іншому підходу, а формувати індивідуальну концепцію контролінгу, яка б відповідала цілям, задачам та місії підприємства на відповідному етапі його розвитку.

Разом з тим без налагодженої системи обліку і інформаційного забезпечення неможливо створити ефективну систему управління та забезпечити її практичне використання.

Дослідження Г. Піча та Е. Шерма [11] підтверджують домінуючу концепцію контролінгу, спрямовану на координацію процесів підприємства. Такий підхід до формування концепції контролінгу поділяє Д.Хан [15], який дотримується думки, що на перше місце необхідно висувати

комплекс задач по плануванню використовуючи інформаційну базу внутрішнього виробничого обліку. П. Хорват дотримується позиції, що контролінг є комплексною міжфункціональною концепцією управління, метою якої є координація систем планування, контролю та інформаційного забезпечення [10].

Як бачимо за німецькою концепцією, на відміну від американської, управлінському обліку відводиться роль необхідного елементу контролінгу. Крім того німецька концепція відводить значну роль практичному втіленню контролінгу на підприємстві шляхом формування спеціального підрозділу, який би не тільки формував і планував цілі підприємства, а й ніс безпосередню відповідальність за виконання. Місія контролера сформульована Міжнародною групою контролінгу (IGC), який є речником, що організовує, супроводжує процес постановки цілей і тим самим несе со-відповідальність за досягнення цілей [10]. Разом з тим при неможливості створити окремий підрозділ контролінгу досить розповсюдженим на практиці є виконання завдань контролінгу окремими працівниками або керівництвом підприємства. Особливого значення набуває самоконтролінг і підвищення рівня корпоративної культури.

В результаті простежується, що цей термін об'єднує дві складових контролінг як філософія і як інструмент управління підприємством [6]. На нашу думку ці дві складових доповнюють одна одну і забезпечують повноту, якість та економічну привабливість системи управління підприємством.

На сучасному етапі контролінг в країнах американської економічної культури концентрується на обліку, плануванні, аналізі і контролі, в країнах Європейської орієнтації розвитку економіки контролінг розвивається у бік високопрофесійних консалтингових послуг.

Разом з тим протягом свого існування та практичного використання контролінг змінив не тільки форму але і сутність. Якщо на початку його використання коло питань контролінгу замикалось на бухгалтерському та управлінському обліку, потім додалося оперативне планування. На сьогоднішній день контролінг є невід'ємною складовою сучасної системи управління підприємством. Таким чином контролінг включає в себе крім питань управлінського обліку також питання планування і прогнозування, аналізу і контролю, організації інформаційного забезпечення, а також формування умов для прийняття управлінських рішень, які б відповідали цілям та задачам підприємства.

Перехід до ринкових умов вимагає від керівництва підприємства використання нових підходів та методів для забезпечення ефективного управління. В сучасних умовах господарювання управління будь-якою економічною системою, до якої належить і підприємство, вимагає вирішення багатьох проблем, що виникають під впливом зовнішнього та внутрішнього середовища.

Зовнішній вплив на діяльність підприємств обумовлений в першу чергу макроекономічною та політичною нестабільністю, змінами в правовій та податковій сферах регулювання діяльності підприємництва, впливом кризових явищ.

Дія внутрішніх факторів пов'язана з неможливістю прийняття ефективних управлінських рішень у зв'язку з недостатністю інформаційного забезпечення щодо невизначеностей та перспектив розвитку бізнесу.

Вирішення проблем, з якими стикається у своїй діяльності підприємство, неможливо без формування принципово нової системи управління та фінансування підприємства. Саме контролінг є концепцією, за допомогою якої підприємство зможе комплексно підійти до вирішення усіх проблем, що виникають в процесі його функціонування. Системний підхід до усіх процесів на підприємстві стає можливим лише завдяки використанню контролінгу.

Для початку ХХ століття характерна традиційна система управління підприємством, оскільки зовнішнє середовище не було таким мінливим і існуючий порядок управління відповідав вимогам того часу. В другій половині ХХ століття в економіці окремих країн і світу в цілому почалась епоха глобальних змін, яка вимагала більш складної системи управління для досягнення поставленої мети. Особлива увага почала приділятися формуванню та використанню інформаційного поля підприємства.

В результаті еволюція функцій управління підприємством (планування по окремих аспектах трансформувалось в комплексне програмно-цільове планування, управління збутом та продажем- у маркетинг, бухгалтерський та виробничий облік – в систему контролю та регулювання) з інтегруванням в систему контролінгу відображує основну тенденцію комплексного підходу к управлінню організацією у теперішніх умовах [6, 7, 14].

Дослідження сучасних науковців свідчать про те, що однозначного визначення поняття «контролінг» не існує. Контролінг визначається з одного боку як управлінський облік, а з іншого – визнання контролінгу філософією менеджменту.

Багатоваріантність визначень свідчить про те, що контролінг є досить інтенсивно розвиваючимся напрямком теорії і практики економічної науки у сфері управління підприємством, корпорацією, організацією.

Література

1. Англо-русский словарь: ок. 8000 слов / под ред. Г.В. Чернова.- М.: 1997.- С.74.
2. Деминг У.Э. Новая экономика/ У.Эдвард Деминг; [пер. с англ. Т.Гуреш]. – М.: Эксмо, 2006. – 208 с.
3. Друкер. Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ.: - М.: Издательский дом “Вильямс”, 2003. – 272 с.
4. Друри К. Управленческий и производственный учет: Пре. с англ.: учеб. / К. Друри. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003.–1071 с.
5. Клейнер Г.Б. Системная парадигма и теория предприятия / Г.Б. Клейнер // Вопросы экономики.- 2002.- №10. – С. 47 - 69
6. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / А. М. Карминский, Н. И. Оленев, А. Г. Примак, С. Г. Фалько. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 256 с.
7. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г. Данилочкина и др.; Под ред. Н. Г. Данилочкиной. –М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 297 с.
8. Манн Р. Контроллинг для начинающих: Пер. с нем. / Р. Манн, Э. Майер.– М.: Финансы и статистика, 1992.- 208 с.
9. Менеджмент на пороге XXI века // Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. // Основы менеджмента: Пер с англ. – М.: Дело. 1998. – С.15-29.
10. Миссия контроллера //Режим доступа: <http://www.controlling-akademie.ru/about/igc>
11. Пич Г. Уточнение содержания контроллинга как функции управления и его поддержки / Г.Пич, Э. Шерм //Проблемы теории и практики управления.- 2001.- № 3.- С.12.
12. Теория систем и системный анализ в управлении организациями: Справочник: учеб. пособ. / Под ред. В.Н. Волковой и А.А. Емельянова. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 742 с.
13. Тихонов А.В. Социология управления. Теоретические основы / Издание 2-е, доп. и перераб. / А.В. Тихонов. М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2009. – 472 с.
14. Фалько С.Г. Контроллинг для руководителей и специалистов / С.Г. Фалько. – М. Финансы и статистика, 2008.– 272 с.
15. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга: Пер. с нем. / Д. Хан.- М.: Финансы и статистика, 1997.– 928 с.
16. Хан Д. Стоимостно-ориентированные концепции контроллинга: Пер. с нем. / Д. Хан, Х. Хунгенберг, Пик. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 928 с.
17. Хаузер М. Современные тенденции развития и новые методы в контроллинге // <http://www.controllerakademie.de>
18. Ширенбек Х. Экономика предприятия: учеб. для вузов. 15-е изд. / Пер. с нем. Под общ. ред. И.П. Бойко, С.В. Валдайцева, К Рихтера. – СПб.: Питер, 2005. – 848 с.
19. Шляго Н.Н. Экономические технологии внутрифирменного управления современных предприятий РФ.- Проблемы экономики и управления предприятиями, отраслями, комплексами: монография. Книга 3. – Новосибирск: ЦРНС, 2008. – С. 47-56.

33:662.756.3

*Болдирева Л.М., к.е.н, доцент,
Шкарупа З.І., магістрант,
Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка*

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АПК

Нестача енергетичних ресурсів в Україні змушує уряд приймати рішення щодо залучення альтернативних джерел енергії. Поряд з використанням енергії сонця і вітру все більшого поширення набуває біонафта та біогаз, які являються продукцією сільського господарства.

Наша держава нині зберігає статус аграрної країни, тому обсяги виробництва сільськогосподарської продукції постійно збільшуються. Аграрний сектор формує валовий внутрішній продукт близько 17-18% й близько 60% фонду споживання населення [1, с.43]. Аграрне виробництво із споживача традиційних видів енергії перетворюється у виробника їх зі значним потенціалом у майбутньому. У розвитку енергетики у світі можна виділити три основні тенденції: